

การสอนวรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา : จุดมุ่งหมาย สภาพปัญหา
แนวทางการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง
Teaching Thai Literature in Higher Education: Objectives,
Challenges, and Instructional Design for Developing
Higher-Order Thinking Skills

สถาพร ปุ่มเป้า,* กาญจนา วิชญาปกรณ์,** และกฤษฎากาญจน์ โตพิทักษ์**

Sathaporn Poompao, Kanchana Witchayapapakorn, and Krittayakan Topithak

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

Buddhachinaraj Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร**

Faculty of Education Naresuan University

E-mail¹ : sathaporn@mcu.ac.th

Date Received : 6 March 2025

Date Revised : 4 August 2025

Date Accepted : 5 August 2025

Date Published online : 26 September 2025

บทคัดย่อ

การเรียนรู้วรรณกรรมไทย ไม่เพียงแต่พัฒนาความรู้ความสามารถทางภาษาและการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญเพื่อฝึกฝนกระบวนการคิด ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนา “ทักษะการคิดขั้นสูง” อันเป็นทักษะที่มีความสำคัญสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 การสอนวรรณกรรมไทยมีจุดมุ่งหมายหลัก 3 ประการ คือ เพื่อเสริมสร้างความรู้ เพื่อได้รับความบันเทิงและจรรโลงจิตใจ และเพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ โดยปัจจุบันสภาพปัญหาหลักที่ยังคงเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา มี 4 ด้าน คือ สภาพปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน และด้านปัจจัยอื่น ๆ ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ออกแบบเนื้อหา และจัดกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมไทยที่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษาองค์ความรู้ แนวคิดทฤษฎี และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูงของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา คือ 1) การสอนวรรณกรรมไทยเชิงรุก (Active Learning)

¹ ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding author)

2) การสอนวรรณกรรมไทยด้วยทฤษฎีวิพากษ์ของ Habermas 3) การสอนวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน 4) การสอนวรรณกรรมไทยด้วยกระบวนการ “ซง-เชื่อม-ใช้” 5) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย และ 6) การสอนวรรณกรรมไทยด้วยสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ดังนั้น ผู้สอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนเนื้อหา ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความรู้และเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูง ตลอดจนสร้างทัศนคติภายในของผู้เรียนในการเรียนรู้วรรณกรรมไทย

คำสำคัญ : วรรณกรรมไทย, จุดมุ่งหมาย, สภาพปัญหา, การจัดการเรียนรู้, การคิดขั้นสูง

Abstract

The study of Thai literature is not solely aimed at developing linguistic proficiency and communication skills. It also serves the purpose of cultivating critical thinking processes, thereby enhancing students' higher-order thinking skills, which are essential for 21st-century learners. The teaching of Thai literature serves three primary purposes: to promote knowledge, to provide entertainment and moral inspiration, and to enable practical application. However, at the higher education level, four critical challenges hinder the effective teaching and learning of Thai literature: instructional design, teacher-related factors, student-related factors, and external contextual factors. Thus, teachers play a crucial role in designing content and facilitating meaningful learning experiences. Based on a synthesis of existing knowledge, theories, and pedagogical approaches, this study proposes six key strategies for promoting higher-order thinking through Thai literature instruction in higher education: (1) active learning, (2) critical theory-based instruction following Habermas's framework, (3) folklore-based teaching approaches, (4) the “initiate–connect–apply” process, (5) the development of instructional models, and (6) the integration of modern educational technologies. These strategies aim to support teachers in planning and implementing effective instruction that fosters learners' knowledge, critical thinking skills, and positive attitudes toward the study of Thai literature.

Keywords: Literature, Objective, Problem situation, Learning Management, Higher-order Thinking

บทนำ

หนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาผู้เรียนตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 คือ การมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 นอกจากต้องอ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็น จำเป็นต้องมีทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา หรือ “การคิดขั้นสูง” (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทักษะการคิดขั้นสูง เป็นทักษะสำคัญสำหรับการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ยกระดับความคิด สติปัญญา และเป็นกำลังคนระดับสูงให้กับประเทศ (พระมหาบัณฑิต ปณฺธิตเมธี และคณะ, 2565) ทั้งนี้ คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา ได้กำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ทักษะ จริยธรรม และลักษณะบุคคล โดยมีคุณลักษณะการคิด ได้แก่ ความคิดริเริ่ม ความคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิพากษ์ และคิดอย่างมีวิจารณญาณ (ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2565) อีกทั้ง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580 ได้กำหนดกรอบการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ ว่าผู้เรียนต้องมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีนิสัยรักการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนที่มีทักษะสูง เป็นนวัตกรรมิกคิด โดยช่วงวัยเรียนหรือวัยรุ่น ต้องมีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ความสามารถในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาหรืออาชญากรรมต่าง ๆ มีความคิดสร้างสรรค์ มีความยืดหยุ่นทางความคิด สามารถอยู่ร่วมและทำงานกับผู้อื่นได้ภายใต้สังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561) จะเห็นได้ว่าการคิดขั้นสูงเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะผู้เรียนระดับอุดมศึกษาที่จะเป็นกำลังสำคัญให้กับประเทศในอนาคต

การคิดขั้นสูงมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในทุกศาสตร์ เช่นเดียวกับการเรียนรู้วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา เนื่องจากวรรณกรรมไทย เป็นสื่อการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ไตร่ตรอง ตีความเนื้อหา เพื่อเชื่อมโยงกับสังคม ประวัติศาสตร์ ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติของบุคคล ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจบริบทของโลกและสังคม ประสบการณ์ที่ได้จากการอ่านวรรณกรรมไทยทำให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตระดับบุคคล และสะท้อนทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสังคม ประวัติศาสตร์ มุมมองทางจริยธรรม และยังสร้างความเพลิดเพลินบันเทิงใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูผู้สอนควรรักษาสืบทอดวรรณกรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป แม้บริบทสังคมจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม (เมธี อนันต์, 2567) ภาษาและเรื่องราวของวรรณกรรมไทย มีความสัมพันธ์กับระบบความคิด มีการเชื่อมโยงข้อมูลและสร้างประสบการณ์ใหม่ ผู้สอนจำเป็นต้องฝึกฝนและปลูกฝังทักษะดังกล่าวให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างจริงจังทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ทักษะการคิดขั้นสูงในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ (ธิดา โมสิกรัตน์, 2558) ห้องเรียนวรรณกรรมไทยควรเป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจะนำไปสู่การคิดเชิงวิพากษ์ ให้อิสระทางความคิดกับผู้เรียน เปิดพื้นที่ให้พูดคุย ถกเถียง และเชื่อมต่อประสบการณ์ของตัวเองกับเรื่องราวและตัวละครในวรรณกรรมไทยได้ ให้ผู้เรียนรู้สึกววรรณกรรมไทยเป็นเรื่องใกล้ตัว ซึ่งจะเป็พื้นฐานต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ต่อไป (หัตถกาญจน์ อาร์ศิลป์, 2567)

การเรียนรู้วรรณกรรมไทยเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการคิดขั้นสูงได้ ผู้สอนนับว่ามีบทบาทสำคัญที่จะขับเคลื่อนทำให้การเรียนรู้วรรณกรรมมีความหมาย

อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนรู้วรรณกรรมช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง แต่ในการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษาก็ยังคงพบกับปัญหาอุปสรรค ดังที่ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2555) กล่าวถึงการอ่านวรรณกรรมหรืองานประพันธ์นั้นจะทำให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจ จึงเสี่ยงไม่ได้ที่ผู้อ่านจะมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบวรรณกรรมชิ้นหนึ่ง ๆ ต่างจากการอ่านสารคดีหรือตำราวิชาการที่มุ่งจะเข้าใจเนื้อหาเพื่อเก็บเกี่ยวความรู้เป็นหลัก การอ่านวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นการวิเคราะห์หาข้อเท็จจริงหรือแนวคิดที่ต้องการ ซึ่งในการอ่านวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมนั้น ผู้อ่านจะต้องวิเคราะห์ได้ว่างานประพันธ์ที่อ่านนั้นเป็นงานประพันธ์ประเภทใด พิจารณาว่าเนื้อหาประกอบด้วยอะไรบ้าง โดยแยกเนื้อเรื่องออกเป็นส่วน ๆ วิเคราะห์ทฤษฎีของผู้แต่งเพื่อทราบจุดมุ่งหมายที่อยู่เบื้องหลังผ่านทางภาษาและถ้อยคำที่ใช้เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน พัทธนันท์ พาป้อ (2565) กล่าวถึงปัญหาการเขียนวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมเกิดจากหลายประการ เช่น การเขียนที่มีเนื้อหาขาดการวิเคราะห์วิจารณ์ การเขียนเนื้อหาที่สื่อความหมายไม่ชัดเจนกำกวม การเขียนที่ไม่มีรายละเอียดข้อมูล ทฤษฎี หลักการ แนวคิด ข้อเท็จจริงและเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่งมาสนับสนุนหรือรองรับเนื้อหาที่ตนเองเขียน ไม่ตรงประเด็น ขาดการนำเสนอประเด็นใหม่ ๆ หรือนำเสนอความคิดเชิงสร้างสรรค์ตามโจทย์ต้องการน้อย ฉะนั้น ทักษะการคิดขั้นสูงจะเกิดขึ้นได้ ก็ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมด้วย ดังตัวอย่างงานวิจัยของ เตือนใจ คคดี (2565) ที่ได้พัฒนาความสามารถในการคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา โดยการใช้ตัวบทจากวรรณกรรมไทยเป็นเนื้อหาในการพัฒนาออกแบบการเรียนการสอน นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดขั้นสูงขึ้นแล้ว ยังสามารถออกแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยที่แปลกใหม่ มีความน่าสนใจ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนเมื่อออกไปฝึกประสบการณ์วิชาชีพครูในโรงเรียน

วิธีการหนึ่งที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ คือ วิธีการจัดการเรียนรู้ อันเป็นหัวใจสำคัญหลักของครูผู้สอน การนำนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพมาใช้ประกอบการเรียนการสอน ช่วยกระตุ้นความสนใจและให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จนเกิดการพัฒนาดตนเองได้ ถ้าหากผู้สอนทุกท่านมีความเชื่อว่า “วรรณกรรมไทยมีชีวิตและมีอยู่จริง” การพิสูจน์ความหมายของคำดังกล่าว การนำวิทยาการที่ทันสมัยและหลักการสอนในศตวรรษที่ 21 มาใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่อมเป็นคำตอบที่ไม่อาจจะปฏิเสธได้ (Khunmathurot & Sungkawadee, 2019) อนึ่ง ในบทความนี้ผู้เขียนใช้คำว่า “วรรณกรรมไทย” ซึ่งครอบคลุมไปถึงวรรณคดีด้วย บทความนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาองค์ความรู้ แนวคิดทฤษฎี และวิธีการต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการเรียนรู้อ่านวรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษาที่ช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดขั้นสูง อันเกิดประโยชน์สูงสุดต่อวงการศึกษาคือต่อไป

จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย

การเรียนการสอนวรรณกรรมไทยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนในหลายมิติ ทั้งด้านการทำความเข้าใจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง การเสริมสร้างกระบวนการคิดและทักษะที่จำเป็น ตลอดจนการหล่อหลอมทัศนคติที่เอื้อต่อการซาบซึ้งและนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม มีรายละเอียดดังนี้

จุดมุ่งหมายของการเรียนวรรณกรรมไทย คือ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตของมนุษย์ได้กระจ่างชัดขึ้น เพราะวรรณกรรมเป็นการบันทึกภาพเรื่องราวชีวิตของคนในสังคม การอ่านวรรณกรรมจึงสามารถทำให้ผู้อ่านได้สัมผัสกับแง่มุมของชีวิตบางส่วนที่อาจจะไม่เคยสัมผัสมาก่อน เป็นการทบทวนประสบการณ์ของชีวิตผู้อ่าน และให้บทเรียนหรืออุทาหรณ์แก่ผู้อ่านได้ วรรณกรรมบางเรื่องจะแฝงไปด้วยแง่คิดมุมมองที่แปลกใหม่ ทำให้ผู้อ่านได้เปิดโลกทัศน์ใหม่ ๆ วรรณกรรมไทยเปรียบได้ว่าเป็นกระจกเงาสท้อนภาพของคนในยุคสมัยต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การคมนาคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในอดีตได้ชัดเจน วรรณกรรมยังเป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาการใช้ภาษาที่ไพเราะ สวยงาม ภาษาโบราณ และภาษาถิ่น ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาไทยให้แก่ผู้อ่านทั้งสิ้น อีกทั้งวรรณกรรมยังเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จรรโลงจิตใจของคนในสังคมให้สูงส่งขึ้น จากหลักธรรม แนวคิด และคำสอนต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรม ซึ่งหากคนในสังคมต่างน้อมนำแง่คิดมุมมองต่าง ๆ มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตแล้ว สังคมไทยก็จะสุขสงบและน่าอยู่ยิ่งขึ้น (วสันต์ รัตโนภา, 2555) นอกจากนี้ การสอนวรรณกรรมไทยยังมีจุดมุ่งหมายในการสอนเพื่อให้ผู้อ่านเอาความบันเทิง อ่านเพื่อให้เกิดความรู้ อ่านเพื่อศึกษาวัฒนธรรม เพราะวรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม แต่ที่สำคัญที่สุด คือ การสอนวรรณกรรมไทยเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจชีวิต เพราะกวีเป็นผู้ที่เห็นภาพชีวิตอย่างกว้างขวางที่สุด มีความรู้สึกอย่างลึกซึ้งที่สุด และการเรียนการสอนจึงทำให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจชีวิตของมนุษย์ด้วยกันได้ดียิ่งขึ้น (อิงอร สุพันธุ์วนิช, 2554)

ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย ที่เกิดความซาบซึ้งผ่านการเรียนรู้จากความงามทางวรรณศิลป์ที่แต่งได้เรียบเรียงขึ้นอย่างประณีต กล่าวโดยสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายหลัก ๆ ของการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย มี 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อเสริมสร้างความรู้ คือ การพัฒนาทักษะการใช้ภาษา ฝึกฝนทักษะกระบวนการคิด ประการที่สอง เพื่อได้รับความบันเทิงและจรรโลงจิตใจ คือ การสร้างจินตนาการ และปลูกฝังค่านิยมอันดีงาม และประการสุดท้าย เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ คือ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดและดำเนินชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม

อุปสรรคและความท้าทายในการเรียนรู้วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา

เชื่อว่าหลายท่านเมื่อนึกถึงวรรณกรรมไทย คงนึกถึงภาพของความโบราณ ตัวละครที่ไม่มีอยู่จริง หรือคำศัพท์ที่ไม่คุ้นเคย การเรียนรู้วรรณกรรมไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ต้องเผชิญอุปสรรคจากความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี พฤติกรรมการอ่านของเยาวชนหรือแนวทางการสอนที่อาจไม่สอดคล้องกับบริบท

ของสังคมสมัยใหม่ จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการเรียนรู้อรรณกรรไทย จากนักวิชาการและ มุมมองประสบการณ์ของผู้สอนวรรณกรรไทยระดับอุดมศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาการเรียนรู้อรรณกรรไทยเกิดขึ้นได้จากปัจจัยหลายประการ แต่ถ้าหากเราพิจารณาถึง ความสัมพันธ์ของช่วงเวลาจะพบว่าส่วนใหญ่วรรณกรรไทยโบราณ มีเนื้อหาค่านิยมที่แตกต่างจากบริบทของ สังคมปัจจุบันโดยสิ้นเชิง นับว่าเป็นต้นตอปัญหาสำหรับผู้เรียนที่เป็นคนรุ่นใหม่ ดังที่ บุชบา บัวสมบุรณ์ (2566) ได้กล่าวว่า เมื่อนักศึกษาต้องอ่านวรรณกรรไทยต่างยุคสมัยแล้วไม่เข้าใจภาษา โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ ในวรรณกรรไทย เพราะภูมิหลังของผู้แต่งและผู้อ่านแตกต่างกัน ทำให้นักศึกษาไม่ยอมอ่านและกลายเป็น ปัญหาของการเรียนการสอนวรรณกรรไทย บทบาทของผู้สอนจึงมีความสำคัญในการให้แนวทางแก่ผู้เรียน ทศนะดังกล่าวสอดคล้องกับ กุสุมา รัชมณี (2547) กล่าวถึงทัศนคติของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้อรรณกรร ไทยว่า “ผู้เรียนไม่รู้อ่านจะเรียนไปทำไม ไม่มีฉันทะ ต้องฝืนใจเรียน บ้างก็ไม่ชอบว่ายาก ซึ่งอาจเป็นทิวธิสอน ที่ทำให้เรื่องง่ายกลายเป็นเรื่องยาก ทำให้คุณค่าที่ควรได้จากวรรณกรรไทยถูกบดบังไป จึงคาดหวังความ ช่วยเหลือของผู้สอนแต่ละคนได้ช่วยปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อวรรณกรรไทย ทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของ วรรณกรรไทยที่สัมผัสกับชีวิตประจำวันได้” จากทัศนะของนักวิชาการทั้งสองท่านข้างต้น แสดงให้เห็นถึง ความสำคัญของผู้สอนที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในการจัดการเรียนรู้อรรณกรรไทยที่ส่งผลกระทบเชิงบวก โดยตรงกับผู้เรียน

ในบริบทสภาพปัญหาที่อาจารย์ผู้สอนด้านวรรณกรรไทยระดับอุดมศึกษา ได้สะท้อนมุมมองของ ปัญหาผ่านงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการศึกษาออกแบบวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้พัฒนาผู้เรียน ของตน ดังที่ สิริระ สมนาม (2560) ได้สรุปปัญหาการเรียนการสอนวรรณกรรไทยระดับอุดมศึกษา พบว่า 1) ด้านการ วิเคราะห์คุณค่าวรรณกรร นักศึกษาวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรยังไม่ชัดเจน เนื่องจากเป็นคนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจ บริบทของสังคมวัฒนธรรมในยุคของวรรณกรรที่ศึกษา 2) ด้านทักษะความสามารถในการวิเคราะห์คุณค่า นักศึกษาขาดทักษะการอ่านตีความ ขาดความรู้ความเข้าใจด้านภาษา ประวัติศาสตร์ และสภาพสังคม วัฒนธรรม ตลอดจนขาดทักษะการคิดเชื่อมโยงหลักการจากวรรณกรรมาประยุกต์ใช้กับบริบทชีวิตประจำวัน นักศึกษาระบุว่าไม่เข้าใจหลักการวิเคราะห์คุณค่าวรรณกรรที่ชัดเจน ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ คุณค่าวรรณกรร ขาดความรู้พื้นฐานและการฝึกฝนทักษะการตีความอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนไม่เข้าใจ แนวคิดและสภาพสังคมวัฒนธรรมในยุคสมัยของวรรณกรรเรื่องนั้น ๆ

ในขณะที่ ธัญญาลักษณ์ สังข์แก้ว (2562) พบปัญหาด้านการสอนวรรณกรรไทยระดับอุดมศึกษา จำนวน 2 ประเด็น คือ 1) ปัญหาด้านผู้สอน คือ ผู้สอนขาดความรู้ความเข้าใจในตัวบทไม่สามารถถ่ายทอด ออกมาได้อย่างลึกซึ้ง ผู้สอนไม่มีทักษะด้านการอ่านอย่างมีวิจารณ์ญาณ จึงส่งผลให้ผู้เรียนไม่เกิดทักษะดังกล่าว ผู้สอนต้องบอกได้ว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดหรือสาระสำคัญอะไรกับผู้อ่าน ต้องสามารถทำให้ผู้เรียน เกิดมุมมองต่าง ๆ หลังจากทีอ่านจบได้ ควรทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร แต่ผู้สอนไม่ควรใช้การบอกคำตอบโดยตรง ต้องใช้วิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมที่ทำให้ผู้เรียนคิดหาคำตอบได้เอง และ 2) ปัญหาด้านผู้เรียน คือ ผู้เรียนไม่มีทักษะด้านการอ่าน อ่านแล้วไม่เข้าใจเรื่องไม่สามารถตีวิเคราะห์ได้

ไม่มีทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณ ไม่สามารถบอกได้ว่าผู้เขียนต้องการนำเสนอแนวคิดสำคัญอย่างไร ซึ่งแนวคิดสำคัญถือเป็นหัวใจสำคัญของเรื่อง ผู้เรียนส่วนใหญ่มักรอคำตอบจากผู้สอน ปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อการศึกษาวรรณกรรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากการอ่านวรรณกรรมทำให้ผู้อ่านเข้าใจโลกเข้าใจชีวิต แต่หากผู้เรียนไม่มีทักษะการอ่านก็ไม่สามารถเกิดคุณลักษณะดังกล่าวได้

ในส่วนของ อรุณทัย อินทนิล และคณะ (2565) ได้ศึกษาสถานภาพงานวิจัยด้านการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2555-2564 พบว่า การจัดการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยมักพบปัญหาในชั้นเรียน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ปัญหาที่เกิดจากตัวผู้เรียน คือ ผู้เรียนไม่มีความรู้พื้นฐานทางภาษาไม่ตีพอ ขาดความกระตือรือร้นในการเรียน ไม่รักการอ่าน ผู้เรียนไม่เห็นคุณค่าของวรรณคดีไทย 2) ปัญหาที่เกิดจากผู้สอน คือ ครูขาดความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวรรณกรรม วิธีสอนของครูไม่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมไม่มีความหลากหลายหรือไม่เหมาะกับช่วงวัยของผู้เรียน และ 3) ปัญหาด้านสื่อที่ใช้ในการสอน คือ สื่อไม่เพียงพอ สื่อการสอนไม่น่าสนใจ เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ผู้เรียนขาดความเข้าใจในความงามของภาษาไทยและภูมิปัญญาไทย ไม่สามารถแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณกรรมไทย ตลอดจนไม่เห็นคุณค่าของวรรณกรรมไทย สิ่งเหล่านี้อาจทำให้มรดกที่เป็นสมบัติล้ำค่าของแผ่นดินค่อย ๆ เลือนหายไปเป็นที่สุด

สภาพปัญหาการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นจากสาเหตุต่าง ๆ ข้างต้น นับเป็นปัญหาที่เป็นอุปสรรคและความท้าทายในการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนในยุคปัจจุบัน ซึ่งการประมวลสภาพปัญหาดังกล่าว สามารถสรุปปัญหาหลัก ๆ ออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ 2) ปัญหาด้านผู้สอน 3) ปัญหาด้านผู้เรียน และ 4) ปัญหาด้านอื่น ๆ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา

สภาพ ปัญหา	นักวิชาการ/อาจารย์ผู้สอน					สรุปสภาพปัญหาการเรียนการสอน วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา
	กุสุมา รักขมณี (2547)	สิระ สมนาม (2560)	ธัญญาลักษณ์ สังข์แก้ว (2562)	อรุณทัย อินทนิล และคณะ (2565)	บุษบา บัวสมบูรณ์ (2566)	
ด้านการจัดการเรียนรู้	✓		✓	✓	✓	การจัดการเรียนรู้ที่ไม่แปลกใหม่ มุ่งเอาสาระความรู้ความจำ ยึดติดแบบแผนมากจนเกินไป ขาดความยืดหยุ่น การเลือกใช้เทคนิควิธีการที่ไม่เหมาะสม และขาดการปลูกฝังทัศนคติและแรงจูงใจที่ดีให้แก่ผู้เรียน
ด้านผู้สอน			✓	✓	✓	ขาดความถนัดลึกในเนื้อหาที่สอน ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางความรู้ ขาดการวิเคราะห์ตีความ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่หลากหลาย และไม่ตอบสนองต่อคลังกับบริบทเนื้อหา และขาดการเป็นนักเล่าเรื่องที่สามารรถเชื่อมโยงข้อมูลที่ดี
ด้านอื่น ๆ		✓		✓	✓	การถูกครอบงำกับกรอบความคิดเดิม ๆ ไม่เปิดใจยอมรับค่านิยมสมัยใหม่ ขาดการเลือกตัวบทเนื้อหาที่มีความทันสมัย ขาดการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยเสริมการเรียนรู้ และวัดประเมินผลไม่ครอบคลุม

การคิดขั้นสูง : ทักษะการแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การคิดขั้นสูง (Higher-Order Thinking) เป็นกระบวนการคิดที่ซับซ้อนกว่าการจดจำหรือทำความเข้าใจข้อมูล แต่เป็นการวิเคราะห์ วิพากษ์ และประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์แนวคิดใหม่ ทักษะนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่ข้อมูลเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาการคิดขั้นสูงช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และปรับตัวได้ในทุกสถานการณ์ มีรายละเอียดดังนี้

ความหมายของการคิดขั้นสูง

การคิดเป็นกระบวนการทำงานของสมองเป็นพฤติกรรมภายในที่มีความซับซ้อนการคิดจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความสับสนวุ่นวายเกิดข้อสงสัยต่าง ๆ หรืออาจจะเกิดจากความขัดแย้งภายในจิตใจของคนแต่ละคน ดังที่ ราชบัณฑิตยสถาน (2558) ได้นิยามความหมายของทักษะการคิดขั้นสูงไว้ว่า ทักษะการคิดขั้นสูง (higher order thinking skills: HOTS) หมายถึง ความสามารถและความชำนาญทางปัญญาโดยใช้กระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่รับเข้ามาผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ในทำนองเดียวกัน ญัฐกิตติ์ นานา (2558) กล่าวว่า การคิดขั้นสูง เป็นการคิดที่มีความซับซ้อนสูงใช้ทักษะความคิดที่หลากหลายจะต้องใช้ความรู้ความสามารถและต้องใช้ทักษะการฝึกฝน มีทักษะพื้นฐานในการคิดหลาย ๆ ทักษะมาประกอบกัน เป็นกระบวนการคิดมีการคิดอย่างเป็นขั้นตอน เป็นระบบและเป็นกระบวนการในการพัฒนาความคิดให้ถึงระดับสูงได้นั้น จำเป็นจะต้องมีทักษะความคิดพื้นฐานและระดับกลางเข้ามาเป็นพื้นฐานในการคิดเสมอ และจะต้องมีทักษะการคิดดังกล่าวอย่างชำนาญมาพอสมควรแล้ว ในส่วนของ กมลพร ทองธิยะ และกิตติชัย สุทธาสีโนบล (2564) อธิบายถึง การคิดขั้นสูง เป็นความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลในการแสวงหาข้อมูลโดยใช้การคิดในหลายขั้นตอน ต้องอาศัยการคิดขั้นพื้นฐาน การเชื่อมโยงและการให้เหตุผลในการจัดกระทำข้อมูล เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการคิดที่มีความยืดหยุ่นมองเห็นได้หลากหลายแง่มุม ซึ่งอาจทำให้เกิดเป็นแนวคิดใหม่ นวัตกรรมใหม่ ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติเมื่อผู้คนมีการคิดขั้นสูง จะส่งผลให้การดำเนินวิถีชีวิตในสังคมเป็นไปด้วยความสงบ ผู้คนรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยี ไม่ตัดสินใจในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยอารมณ์แต่ใช้เหตุผลในการคิดมากขึ้น มีการคิดที่ยืดหยุ่นในหลากหลายมิติและเคารพความคิดของผู้อื่นในสังคม เช่นเดียวกับ วัชรรา เล่าเรียนดี และคณะ (2560) ที่แสดงความเห็นว่า ทักษะการคิดขั้นสูง เป็นความสามารถในการใช้ความคิดเพื่อจัดการกับความรู้อื่นและข้อมูลต่าง ๆ ให้มีความหมายและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสิ่งที่เรียนและต่อตนเอง เป็นความสามารถในการจัดการข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการทางสมองเพื่อแก้ปัญหา วิเคราะห์ ไตร่ตรองและตัดสินใจจะสรุปเป็นองค์ความรู้ เพื่อนำไปใช้ดำเนินชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การคิดขั้นสูง หมายถึง การคิดที่มีความสลับซับซ้อนที่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาและทักษะสำคัญหลายอย่างเข้ามาประกอบด้วยกัน เพื่อจัดการข้อมูลและพิจารณาแก้ไขปัญหาของ

สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างละเอียดถี่ถ้วน นอกจากนี้การคิดขั้นสูงยังเป็นบ่อเกิดของการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นอีกด้วย

ประเภทของการคิดขั้นสูง

จากการศึกษาประเภทของการคิดขั้นสูงจากนักวิชาการหลายท่าน ได้แบ่งประเภทของการคิดขั้นสูงที่มีลักษณะคล้ายกัน (Bloom, 1956; Anderson & Krathwohl, 2001; สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2562; ทิศนา แคมมณี, 2567) สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ประเภทของการคิดขั้นสูง

ประเภทของการ การคิดขั้นสูง	นักวิชาการที่กล่าวถึงประเภทของการคิดขั้นสูง			
	Bloom (1956)	Anderson and Krathwohl (2001)	สำนักงานเลขาธิการสภา การศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ (2562)	ทิศนา แคมมณี (2567)
การคิดอย่าง มีวิจารณญาณ	- การวิเคราะห์	- การวิเคราะห์	- ทักษะการตีความ - ประเมิน - วิเคราะห์ - สรุปความ - อธิบาย	- การสรุปความ - การให้คำจำกัดความ - การวิเคราะห์ - การผสมผสานข้อมูล - การจัดระบบความคิด - การค้นหาแบบแผน
การตัดสินใจ	- การประเมินค่า	- การประเมินค่า		- การหาความเชื่อพื้นฐาน - การคาดคะเนหรือการ พยากรณ์ - การตั้งเกณฑ์
การคิดแก้ปัญหา			- การระบุปัญหา - นิยามปัญหา - รวบรวมข้อมูล - ออกแบบวิธีการ แก้ปัญหา - เลือกทางเลือกในการ แก้ปัญหา	- การตั้ง/ทดสอบ สมมติฐาน - การพิสูจน์ความจริง
การคิดสร้างสรรค์	- การสังเคราะห์	- การสร้างสรรค์	- ริเริ่ม - ประเมิน - ปรับปรุง - พัฒนาต่อยอดความคิด	- การสร้างองค์ความรู้ใหม่ - การกำหนดโครงสร้าง ความรู้ - การปรับปรุงแก้ไข โครงสร้างความรู้เสียใหม่ - การประยุกต์ความรู้

จากตารางที่ 3 ประเภทของการคิดขั้นสูง สามารถแบ่งเป็น 4 ประเภท ตามลักษณะการคิด โดยแต่ละประเภทของการคิดล้วนแต่ต้องอาศัยการคิดตั้งแต่ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง จนมาถึงระดับสูง ประเภทของการคิดขั้นสูง สามารถสรุปและนิยามความหมาย มีรายละเอียดดังนี้

1) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาไตร่ตรอง โดยใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การวิเคราะห์ วิพากษ์ พิจารณา ประเมินข้อมูล ด้วยเหตุผล ติความ สรุปความ อธิบาย ผสมผสานข้อมูล จัดระบบความคิด และค้นหาแบบแผน

2) การตัดสินใจ (Decision Making) หมายถึง ความสามารถในการเลือกทางเลือก โดยการผ่านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ประเมินค่า ตัดสินใจโดยใช้วิจารณญาณ พิจารณาอย่างรอบด้าน หาความเชื่อพื้นฐาน คาดคะเนหรือการพยากรณ์ และตั้งเกณฑ์

3) การแก้ปัญหา (Problem Solving) หมายถึง ความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ให้เป็นไปตามความพึงประสงค์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ระบุปัญหา นิยามปัญหา มีมุมมองต่อปัญหาทางบวก แก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ แก้ปัญหาด้วยตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นได้ รวบรวมข้อมูล ออกแบบวิธีการแก้ปัญหา

4) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) หมายถึง ความสามารถในการต่อยอดหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดขึ้น โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสังเคราะห์ ความยืดหยุ่นทางความคิด คิดได้หลากหลาย แง่มุม คิดริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ ประเมินปรับปรุง พัฒนาต่อยอดความคิด การสร้างองค์ความรู้ใหม่

ความสำคัญของการคิดขั้นสูง

การคิดมีความสำคัญต่อผู้เรียนทุกระดับชั้นเป็นอย่างมาก เนื่องจากการคิดช่วยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ให้แสดงออกโดยการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน หรืออากัปกริยาอาการต่าง ๆ ช่วยให้เราสามารถปรับปรุงสิ่งเดิมให้ดีขึ้นและคิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมาได้เรื่อย ๆ ช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ช่วยให้เปลี่ยนแปลงตนเองอยู่ตลอดเวลา และเป็นทักษะการแข่งขันของคนในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2555) การคิดจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาทุกแขนงโดยตรง

การจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 จะต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ Reading (อ่านออก), (W)riting (เขียนได้), (A)Rithmetic (คิดเลขเป็น) และ 8Cs ได้แก่ Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม) Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความแตกต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communication Information and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career and Learning Skills (ทักษะทางอาชีพ และทักษะการเรียนรู้) Change (ทักษะการเปลี่ยนแปลง) (วิจารณ์ พานิช,

2556) จากแนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ข้างต้น จะเห็นจุดเน้นได้อย่างหนึ่ง คือ การพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ประกอบด้วย ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ไขปัญหาและทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พุทธศักราช 2560-2579 ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3Rs x 8Cs เพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะที่จำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตการประกอบอาชีพ และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศท่ามกลางกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

นอกจากนี้ การคิดขั้นสูง เป็นทักษะช่วยให้ดำรงชีวิตในยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-based Economy) ที่สภาพของสังคมมีลักษณะเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและไม่น่าเชื่อถือ เป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคนไทยให้มีคุณภาพและสอดคล้องการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว คือ การมุ่งเน้นให้คนไทยมีความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา และคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต โดยเน้นกระบวนการคิดผสมผสานกับสภาพจริงและประสบการณ์ในการปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552)

เมื่อทุกคนมีทักษะการคิดขั้นสูง จะทำให้เกิด “ความฉลาดทางดิจิทัล” (Digital intelligence) เป็นพลเมืองที่ครอบคลุม 8 ทักษะ คือ 1) ทักษะการเป็นอัตลักษณ์พลเมืองดิจิทัล 2) ทักษะการจัดการเวลาหน้าจอ 3) ทักษะการจัดการการคุกคามในโลกไซเบอร์ 4) ทักษะการจัดการระบบดูแลความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ 5) ทักษะการจัดการความเป็นส่วนตัว 6) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ 7) ทักษะร่องรอยทางดิจิทัล และ 8) ทักษะการเอาใจเขามาใส่ใจเราทางดิจิทัล จะเห็นได้ว่า ทักษะการคิดขั้นสูง เป็นทักษะสำคัญและจำเป็นสำหรับพลเมืองดิจิทัล เนื่องจากการเน้นให้เห็นถึงการใช้อย่างไรควรระวัง ต้องใช้ข้อมูลด้วยความถูกต้องเหมาะสม ต้องรักษาและรับผิดชอบต่อข้อมูลที่ตนเผยแพร่เป็นสำคัญ ดังนั้นแล้วพลเมืองดิจิทัลจะต้องไม่ใช่สื่อดิจิทัลไปในทางเสื่อม เช่น หลอกลวงหรือคุกคาม เสพติดสื่ออย่างไร้เหตุผล และเผยแพร่ข้อมูลโดยไม่ไตร่ตรองก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคมและประเทศชาติ หากผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะทั้ง 8 ด้านอย่างครบถ้วน ก็จะถือได้ว่าเป็นพลเมืองดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ (World Economic Forum, 2020)

นอกจากนี้ การคิดขั้นสูงยังมีความสัมพันธ์กับการวิจารณ์วรรณกรรม เนื่องจากการวิจารณ์ต้องเริ่มมาจากระบวนการคิดเพื่อแสดงความคิดเห็นต่องานวรรณกรรม เช่น วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีคุณค่าหรือไม่อย่างไร มีความโดดเด่นหรือไม่อย่างไร เพราะเหตุใดผลงานชิ้นนี้จึงได้รับความนิยม จากนั้นจึงหาเหตุผลประกอบความคิดเห็นอย่างเป็นกลาง โดยใช้กระบวนการคิดไตร่ตรองและหาเหตุผล ซึ่งก็คือการคิดอย่างมีวิจารณญาณนั่นเอง การคิดอย่างมีวิจารณญาณจึงเป็นทักษะหนึ่งของกระบวนการวิจารณ์วรรณกรรม การคิดถูกถ่ายทอดออกมาเป็นรูปธรรมผ่านบทวิจารณ์ ซึ่งบทวิจารณ์ที่น่าสนใจ คือ บทวิจารณ์ที่มีการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง สร้างสรรค์ หรือเปิดมุมมองใหม่ ๆ ในการมองวรรณกรรม การวิจารณ์ที่น่าสนใจต้องเริ่มจากการมีกระบวนการคิดที่ดีก่อน (ขวัญชนก นัยเจริญ, 2564)

กล่าวโดยสรุป การคิดขั้นสูง เป็นทักษะที่มีประโยชน์สำหรับผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 เป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตให้ราบรื่น ช่วยให้พิจารณาตัดสินสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ ทำให้เป็นบุคคลที่มีความรอบ

รู้มีความสามารถเต็มเปี่ยมไปด้วยทัศนคติที่ดี สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ เป็นทรัพยากรบุคคลสำคัญที่เป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า จะเห็นได้ว่าการคิดเป็นบ่อเกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งปวง การคิดขั้นสูงช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการเรียนรู้วรรณกรรม สามารถวิเคราะห์ วิเคราะห์ แง่มุมประเด็นต่าง ๆ และต่อยอดความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริง

แนวทางการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง

การจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทยในปัจจุบัน ผู้สอนต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน และความเปลี่ยนแปลงของสังคม ต้องส่งเสริม “ทักษะการคิดขั้นสูง” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 ดังนั้น การใช้นวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญช่วยให้การเรียนรู้วรรณกรรม บรรลุวัตถุประสงค์ ในการศึกษาครั้งนี้ ขอนำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทย เพื่อส่งเสริมทักษะ การคิดขั้นสูงของผู้เรียนระดับอุดมศึกษา มีรายละเอียดดังนี้

1. การสอนวรรณกรรมไทยเชิงรุก (Active Learning) เป็นวิธีการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำ และคิดในสิ่งได้ทำไปเพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ตรงให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน โดยมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและครู ด้วยการลงมือทำกิจกรรมร่วมกันทั้งในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน จากนั้นก็จะสร้างองค์ความรู้ขึ้นจากสิ่งที่ได้ Active Learning เกิดประสบการณ์ตรงจากการลงมือทำและคิดในสิ่งที่ทำมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและเพื่อนใน ชั้นเรียน สร้างความเข้าใจค้นหาความหมายของเนื้อหาสาระโดยเชื่อมกับประสบการณ์เดิม ลงมือปฏิบัติ กิจกรรม ลงมือทำด้วยตนเอง สร้างความรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติในระหว่างเรียนพูดและฟังเขียนอ่าน และสะท้อน ความคิด (กมล โพธิเย็น, 2564) ดังนั้น การสอนวรรณกรรมไทยเชิงรุกเป็นหลักการเรียนรู้สำคัญที่จะช่วยให้ ผู้สอนตระหนักถึงการออกแบบการจัดกิจกรรมการสอนวรรณกรรมไทย เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง ได้อย่างหลากหลาย ตัวอย่างของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมไทยเชิงรุก (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2564) ดังนี้

ตารางที่ 3 ตัวอย่างกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมไทยเชิงรุก เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง

กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมไทยเชิงรุก	หลักการ	แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
การใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning)	1. ให้ความสนใจที่ตัวผู้เรียน 2. เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติที่น่าสนใจ 3. ครูผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก 4. ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการเรียนรู้ 5. ไม่มีการสอบ แต่ประเมินผลจากพฤติกรรม ความเข้าใจ และผลงาน 6. เพื่อนในชั้นเรียนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ 7. มีการจัดสภาพแวดล้อม และบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาความคิด และเสริมสร้างความมั่นใจในตนเอง	1. กิจกรรมเชิงสำรวจ เสาะหา ค้นคว้า (Exploratory) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรวบรวม สังเกตความรู้ ความคิดรวบยอด และทักษะ 2. กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Constructive) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรวบรวม สังเกต ประสพการณ์โดยผ่านการปฏิบัติหรือการทำงานที่เริ่มสร้างสรรค์
การใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning)	การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียน ตั้งสมมติฐาน สาเหตุและกลไกของการเกิดปัญหา เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาต่อไป มุ่งให้ผู้เรียนเฝ้าหาความรู้ คิดเป็น ทำเป็น มีการตัดสินใจที่ดี และสามารถเรียนรู้การทำงานเป็นทีม	1. ใช้ปัญหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริง เป็นตัวกระตุ้นการแก้ปัญหาและเป็นจุดเริ่มต้นในการแสวงหาความรู้ 2. บูรณาการเนื้อหาความรู้ในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น 3. เน้นกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ
การใช้วิจัยเป็นฐาน (Research-Based Learning)	กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้กับสังคม แสวงหาและรวบรวมผลการวิจัยต่าง ๆ ด้วยกระบวนการวิจัย และพิสูจน์หรือสรุปเป็นองค์ความรู้ ข้อค้นพบ นวัตกรรม อย่างเป็นระบบด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน เกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ	1. กำหนดปัญหา 2. การวางแผน 3. ดำเนินการตามแผน 4. ผู้เรียนเก็บข้อมูลภาคสนาม 5. วิเคราะห์และรายงานผล

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2564)

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่า กิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมไทยเชิงรุกทั้ง 3 แบบที่ได้ยกตัวอย่าง ได้แก่ กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) การใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) และการใช้วิจัยเป็นฐาน (Research-Based Learning) เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันตรงที่มุ่งเน้นการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกกระบวนการคิด ค้นคว้า วิเคราะห์ และสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนวรรณกรรมไทย ผู้สอนควรเริ่มจากการเลือกตัวบท กำหนดสถานการณ์หรือปมปัญหา

ตามบริบทของเนื้อหา ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ปัญหา ร่วมมือวางแผนแก้ปัญหา แบ่งปันความคิดกับสมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อฝึกการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น สร้างการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี เมื่อได้คิดไตร่ตรองอย่างละเอียดรอบคอบ นำไปสู่การนำเสนอผลการแก้ปัญหาและองค์ความรู้ที่ได้สร้างสรรค์

2. การสอนวรรณกรรมไทยด้วยทฤษฎีวิพากษ์ของ Habermas ทฤษฎีวิพากษ์ของ Habermas ให้ความสำคัญกับความหมายในภาษาและอุดมการณ์ทางสังคม และเน้นการสร้างความรู้ด้วยการกระทำโดยใช้ความเชื่อและอคติเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนวรรณคดี มีหลักการสำคัญ (เตือนใจ คตติ, 2565) คือ

- 1) จุดประสงค์การเรียนการสอน ควรเน้นให้ผู้เรียนหลุดจากการครอบงำของวรรณคดี
- 2) กิจกรรมการเรียนการสอน ควรดำเนินการตามหลักของการกระทำเชิงการสื่อสารที่เน้นให้เกิดการวิพากษ์ภาษาที่ปรากฏในวรรณคดีได้ทุกขั้นตอน และต้องเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีคุณลักษณะของการเป็นผู้ฟัง โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกเป็น การอ่าน การทบทวน การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ และการแลกเปลี่ยน
- 3) สื่อการเรียนการสอน ควรเน้นการใช้สื่อตัวบทวรรณคดีที่มีสถานการณ์ขัดแย้งกันหรือสะท้อนความรู้สึกลบ ความไม่พอใจของตัวละครต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่
- 4) การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ควรเน้นการสะท้อนการแสดงความคิดเห็น
- 5) ปัจจัยสนับสนุน ที่จะทำให้การประยุกต์ใช้ทฤษฎีวิพากษ์ประสบความสำเร็จ คือ คุณลักษณะของผู้เรียน บทบาทของผู้สอน และบรรยากาศในชั้นเรียน

3. การสอนวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในสังคม ถึงแม้ว่าบริบทของสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวไปตามยุคสมัยต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากกวีเป็นผู้สร้างวรรณกรรมไทยเพื่อใช้ในการเล่าเรื่องผนวกกับจินตนาการใช้คติชนเป็นเนื้อเรื่องหรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นหรือสิ่งที่กวีต้องการสะท้อน โดยมีแนวทางการสอน (เมธี อนันต์, 2567) คือ

- 1) นำข้อมูลคติชนที่ปรากฏในวรรณคดีมาใช้ในการสอน เช่น นิทาน ตำนาน เพลงพื้นบ้าน สำนวน สุภาษิต เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ
- 2) วิเคราะห์องค์ประกอบทางคติชนในวรรณคดี เช่น ตัวละคร เหตุการณ์ ความเชื่อ ประเพณี ที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง
- 3) เชื่อมโยงเนื้อหาวรรณคดีกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อให้เข้าใจที่มาและความหมายของเรื่องราวในวรรณคดี
- 4) วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวรรณคดีในฐานะคติชน เช่น การให้การศึกษา อบรมสั่งสอน รักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม
- 5) ใช้ข้อมูลคติชนในท้องถิ่นมาประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้เข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของวรรณคดีได้ดียิ่งขึ้น
- 6) ฝึกให้ผู้เรียนเก็บข้อมูลภาคสนามทางคติชนวิทยาในท้องถิ่น เพื่อนำมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับวรรณคดีที่เรียน

7) ใช้สื่อและกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การทำโครงการ เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาวรรณคดีและคติชนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

8) เน้นให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวรรณคดีในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ

4. การสอนวรรณกรรมไทยร่วมกับกระบวนการ “ชง-เชื่อม-ใช้” เป็นนวัตกรรมการสอนของโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ นอกจากมีเป้าหมายเพื่อให้พัฒนาทางด้านภาษาให้แก่ผู้เรียน ยังมีจุดเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะ การสื่อสาร จับใจความ ตีความ และการคิดขั้นสูง คือ การคิดอย่างเป็นระบบ วิเคราะห์ วิพากษ์ แก้ไขปัญหา มีความยืดหยุ่นทางความคิด ประสานหรือสังเคราะห์ความคิดที่แตกต่าง ริเริ่มความคิดสร้างสรรค์ โดยใคร่ครวญถึงผลกระทบรอบด้านอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งผู้เรียนจะค้นพบหลักการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนเป็นผู้นำกระบวนการเรียนรู้ โดยการสอนจะเป็นการบูรณาการวรรณกรรมที่สะท้อนความคิดของมนุษย์ โดยมีแนวทางสำคัญ ประกอบด้วย 3 ขั้น (วิเชียร ไชยบัง, 2564) คือ

1) ขั้นชง เป็นการชงด้วยเหตุการณ์ให้ได้รับประสบการณ์จากการปะทะภายนอก จากสื่อ เรื่องราว เพลง ฯลฯ แล้วให้โจทย์เพื่อกระตุ้นเร้า ตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นคิดที่สื่อถึงความรู้สึกความคิด คุณธรรมจริยธรรม คุณค่า ความรักที่ปรากฏในวรรณคดีวรรณกรรมเรื่องนั้น

2) ขั้นเชื่อม เป็นการเชื่อมกับสิ่งต่าง ๆ เช่น ทำกิจกรรม นำเสนอสนทนาแลกเปลี่ยน สะท้อนคิด ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึกความเข้าใจให้คนอื่นได้รับรู้

3) ขั้นใช้ เป็นการนำความรู้ ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ผ่านวรรณคดีวรรณกรรมในขั้นชงและขั้นเชื่อม โยงไปสู่หลักภาษาและทักษะทางภาษาไทยโดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สอนออกแบบ

5. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการแนวคิดหรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอนรวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือรูปแบบจะต้องได้รับการพิสูจน์ ทดสอบ หรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพสามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ (ทิตินา แคมมณี, 2567) ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยที่มีกระบวนการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมมีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบสามารถตอบสนองการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ซึ่งตัวอย่างของรูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย ที่มุ่งส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง ดังนี้

ตารางที่ 4 ตัวอย่างรูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยที่ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง

รูปแบบการสอนวรรณกรรม ไทย/ผู้พัฒนา	แนวคิดทฤษฎี ที่นำมาใช้พัฒนา	ทักษะการคิด ขั้นสูง	ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ของรูปแบบ
รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้แนวคิด เขาวนปัญญาเชิงปฏิบัติร่วมกับ กระบวนการสุนทรียสาธก (สิระ สมนาม, 2560)	1) แนวคิดเกี่ยวกับเขาวน ปัญญาเชิงปฏิบัติ 2) กระบวนการสุนทรีย- สาธก	ความสามารถในการ วิเคราะห์วรรณกรรม ไทย	ประกอบด้วย 5 ขั้น คือ 1) วิเคราะห์เนื้อหา 2) สนทนาแนวคิด 3) พินิจคุณค่า 4) ค้นหา แนวทาง และ 5) สรรค์สร้างนำไปใช้
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ แบบดวงวรรณกรรม ร่วมกับการใช้คำถามระดับสูง (สุรรัตน์ อักษรกาญจน์, 2562)	1) การจัดการเรียนรู้ แบบดวงวรรณกรรม 2) เทคนิคการใช้คำถาม ระดับสูง	ความสามารถ ด้านการคิดวิเคราะห์	ประกอบด้วย 5 ขั้น คือ 1) สำรวจความรู้เดิมและ แบ่งกลุ่ม 2) ค้นคว้าและตั้งคำถาม 3) พิจารณา คำตอบ 4) สะท้อนผล และ 5) นำเสนอผลการ วิเคราะห์ข้อมูล
รูปแบบการจัดการเรียนรู้ วรรณคดีไทยตามแนวคิด Active Learning (ประจักษ์ น้อยเหน้อย, 2563)	1) แนวคิด Active Learning 2) การจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 3) การจัดการเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน	ความสามารถใน การแก้ปัญหาเชิง สร้างสรรค์ และความ ซาบซึ้งในวรรณคดี ไทย	ประกอบด้วย 6 ขั้น ได้แก่ 1) กระตุ้นความคิด 2) พินิจเนื้อหา ได้แก่ อ่านแบบวิพากษ์ ตระหนักใน คุณค่า ระบุปัญหาที่พบ 3) พิจารณาแนวทางแก้ไข ได้แก่ ร่วมสนทนา และค้นหาวิธีแก้ปัญหา 4) เลือกใช้วิธีที่เหมาะสม 5) ทบทวนความเป็นไป ได้ 6) ขยายความรู้สู่ชุมชน
รูปแบบการเรียนรู้วรรณคดีไทย โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสร้าง ความรู้ด้วยตนเองและทฤษฎีการ เรียนรู้แบบร่วมมือ (สุภัทรพงศ์ รวงผึ้งรุ่งโรจน์, 2563)	1) ทฤษฎีการสร้างความรู้ ด้วยตนเอง 2) ทฤษฎีการเรียนรู้ แบบร่วมมือ	ทักษะในศตวรรษ ที่ 21	ประกอบด้วย 5 ขั้น ได้แก่ 1) สรรค์สร้างแรงจูงใจ 2) ขานไขประสบการณ์ล้ำค่า 3) พิจารณาค้นคว้า องค์ความรู้ 4) ควบคุมเผยแพร่ผลงาน และ 5) เชี่ยวชาญด้วยการตรวจสอบ
รูปแบบการเรียนการสอน แบบตกผลึก (ขวัญชนก นัยเจริญ, 2564)	การสอน แบบตกผลึก	ความสามารถในการ วิจารณ์วรรณกรรม	ประกอบด้วย 4 ขั้น 1) วางแผนและเรียนรู้ 2) นำเสนอและอภิปราย 3) ประมวลและปรับแก้ และ 4) ตกผลึก
รูปแบบการเรียนการสอน วรรณคดีตามทฤษฎีวิพากษ์ (เตือนใจ คคดี, 2565)	1) การจัดการเรียนรู้แบบ ดวงวรรณกรรม 2) ทฤษฎีวิพากษ์	- ความสามารถในการ คิดไตร่ตรองเชิง วิพากษ์ - การออกแบบการ เรียนการสอน วรรณคดี	ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม ระยะที่ 2 การฝึกคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นการอ่านอย่างอิสระ 2) ขั้นตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ 3) ขั้นอภิปรายกลุ่ม ย่อย 4) ขั้นสะท้อนผลการคิด และระยะที่ 3 การฝึกการออกแบบการเรียนการ สอนวรรณคดี มี 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นทบทวน ประสบการณ์ 2) ขั้นอภิปรายกลุ่มย่อย 3) ขั้นสะท้อนผลการคิด 4) ขั้นสร้างชิ้นงานใหม่

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย ที่เกิดจากการนำเอาแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้วรรณกรรมไทย เพื่อประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและบูรณาการออกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบ เช่น แนวทางขั้นตอนการจัดกิจกรรม บทบาทของผู้เรียนและผู้สอน วิธีการวัดประเมินผล เป็นต้น เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของรูปแบบคือ ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง อันเป็นตัวแปรสำคัญที่ต้องการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น สามารถสรุปแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับทักษะการคิดขั้นสูงในแต่ละระดับของการคิด (Bloom, 1956) ได้ดังนี้

ตารางที่ 5 แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้วรรณกรรมไทย ที่ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง

ระดับการคิดของ Bloom (1956)	ทักษะการคิดขั้นสูง	แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการจัดการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย
- วิเคราะห์ - ประเมินค่า	- ความสามารถในการวิเคราะห์วรรณกรรมไทย - ความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ - ความสามารถในการวิจารณ์วรรณกรรม - ทักษะในศตวรรษที่ 21	1) แนวคิดเกี่ยวกับเขาวาน์ปัญญาเชิงปฏิบัติ 2) กระบวนการสุนทรีย์สาธก 3) การจัดการเรียนรู้แบบแฉวงวรรณกรรม 4) เทคนิคการใช้คำถามระดับสูง 5) การจัดการเรียนรู้แบบแฉวงวรรณกรรม 6) เทคนิคการใช้คำถามระดับสูง 7) แนวคิด Active Learning 8) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 9) การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน 10) การสอนแบบตกลึก 11) ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และ 12) ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ
- ประเมินค่า - สร้างสรรค์	- ความสามารถในการคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ - การออกแบบการเรียนการสอนวรรณคดี	1) การจัดการเรียนรู้แบบแฉวงวรรณกรรม และ 2) ทฤษฎีวิพากษ์

หมายเหตุ. ระดับการคิดของ Bloom (1956) ประกอบด้วย 6 ชั้น คือ การจำ การเข้าใจ การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การประเมิน การสร้างสรรค์ ซึ่งระดับการคิดขั้นสูง คือ การวิเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้างสรรค์

6. การสอนวรรณกรรมไทยด้วยการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ เนื่องจากผู้เรียนยุคปัจจุบันเป็นคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าของสื่อเทคโนโลยี สามารถเข้าถึงสื่อเทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็ว หากผู้สอนรู้จักเลือกสรรสื่อเทคโนโลยีที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย ก็จะทำให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงเนื้อหาวรรณกรรมไทยที่เรียนเข้าสู่สังคมรอบตัวได้ ดังที่ หัตถกาญจน์ อาริศิลป์ (2567) ได้แสดงทัศนะว่า “การไม่สนใจวรรณกรรมไทยของเยาวชนอาจไม่ได้อยู่ที่เนื้อหา แต่อยู่ที่วิธีการนำเสนอวรรณกรรมไทยในการเรียนการสอนมากกว่า เราจะเห็นกระแสความนิยมเรื่องดัดแปลงจากวรรณกรรมไทยในสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือการ์ตูน แฟนอาร์ต (Fan Art) หรือตัวละครในเกม นั่นแสดงว่าคนรุ่นใหม่ก็สนใจวรรณกรรมไทย เพียงแค่เราต้องปรับภาพลักษณ์วรรณกรรมไทยเสียใหม่ให้คนรุ่นใหม่รู้สึกว่าเขาเข้าใจและเข้าถึงได้” ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนวรรณกรรมไทยยุคใหม่จะต้องผสมผสาน

(Hybrid) ในรูปแบบที่หลากหลายให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือบริบทของเนื้อหาบทเรียน พื้นที่ หรือความพร้อมของผู้เรียนและสถาบัน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างของสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่น่าสนใจ ดังนี้

ตารางที่ 6 ตัวอย่างสื่อเทคโนโลยีในการสอนวรรณกรรมไทย

ประเภทของสื่อ	สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่		แนวทางการประยุกต์ใช้ ในการสอนวรรณกรรมไทย
	ตัวอย่างสื่อ	คุณสมบัติ	
การสร้างสรรค์/ นำเสนอเนื้อหา	1. Canva	แพลตฟอร์มออนไลน์ออกแบบงาน กราฟิกและวิดีโออย่างมืออาชีพ เช่น งานนำเสนอ โฆษณา โปสเตอร์ โลโก้ และอินโฟกราฟิก เป็นต้น	สร้างสรรค์เนื้อหาของวรรณกรรมเพื่อนำเสนอ ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม อีกทั้งผู้เรียนสามารถเข้ามาทำงานร่วมกันได้
	2. Metavers	ผสานเทคโนโลยีแห่งโลกเสมือน สร้างสิ่งแวดล้อมของโลกจริงและ เทคโนโลยีเข้าด้วยกัน ผ่านตัวตน ที่เป็นอวตาร (Avatar) ในรูปแบบ กราฟิก 3 มิติ	สร้างพื้นที่การเรียนรู้เสมือนจริง เป็นคลังรวม ข้อมูลความรู้ เนื้อหาสาระ การแบ่งปัน สารสนเทศต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ เข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และมีส่วน ร่วมในการแบ่งปันข้อมูล
การปฏิสัมพันธ์/ โต้ตอบ	1. Padlet	กระดานแสดงความคิดเห็น	นำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ระดมความคิด
	2. Mentimeter	แสดงความคิดเห็น ตอบคำถาม ระดมความคิดเห็น	เกี่ยวกับวรรณกรรมไทย
การทดสอบ	1. Kahoot	แบบทดสอบ คำถาม การประเมิน	นำไปสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดประเมินความรู้
	2. Quizizz	สำรวจความคิดเห็น	วรรณกรรมไทยของผู้เรียน

จากตารางข้างต้น เป็นตัวอย่างการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสำหรับจัดการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย ซึ่งได้รับความนิยมและถูกนำไปใช้ในการเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ สื่อเทคโนโลยีในปัจจุบันที่เกิดขึ้นมีอีกจำนวนมาก เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ปัญญาประดิษฐ์ ฯลฯ จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนวรรณกรรมไทยมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาในครั้งนี้ เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา คือ แนวทางการจัดการเรียนรู้วรรณกรรมไทยระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ดังแสดงในแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้อวรรณกรรมไทย เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ถึงแม้ว่ามีความซับซ้อนในบางมิติ แต่ก็สามารถจัดการได้ด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม หากครูผู้สอนเปิดใจและปรับเปลี่ยนกรอบความคิดใหม่ก็ถือว่าประสบความสำเร็จในขั้นการเริ่มต้น นอกจากผู้สอนต้องเอาใจใส่ในกระบวนการเรียนรู้เป็นอย่างดี และต้องมีความเชื่อมั่นว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ เพราะกระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนสำคัญของการฝึกฝนทักษะการคิด การสอนวรรณกรรมไทยให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องให้ผู้เรียนได้แสดงบทบาทในการกระบวนการเรียนรู้เต็มที่ ครูผู้สอนเป็นเพียงผู้ออกแบบการสอนและมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ครูผู้สอนต้องสร้างห้องเรียนวรรณกรรมไทยที่เอื้อต่อการพัฒนาการคิด เพราะห้องเรียนเปรียบเสมือนบ้านหลังหนึ่ง การจัดมุมส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง การตกแต่งบรรยากาศภายในห้องเรียนให้สวยงาม จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ดังนั้น แนวทางการจัดการเรียนรู้อวรรณกรรมไทยเชิงรุก (Active Learning) ทฤษฎีวิพากษ์ของ Habermas แนวคิดทางคติชน กระบวนการ “ขง-เชื่อม-ใช้” การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณกรรมไทย และการประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงเป็นทรัพยากรสำคัญให้แก่ผู้สอนในการเลือกสรร ศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจ และสามารถบูรณาการนำไปประยุกต์ใช้ในการตกแต่งกระบวนการเรียนรู้อวรรณกรรมไทยให้เหมาะสม ตรงบริบทของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการคิดขั้นสูงอย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กมล โพธิเย็น. (2564). Active Learning: การจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 19(1), 11-28.
- กมลพร ทองธิยะ และกิตติชัย สุธาสีโนบล. (2564). การพัฒนาการคิดขั้นสูง : ความสามารถทางสติปัญญาที่สำคัญในโลกยุค New Normal. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 19(2), 28-44.
- กฤษมา รักขมณี. (2547). *วรรณสารวิจัย*. แม่คำผาง.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2555). *การคิดเชิงวิพากษ์*. ชัดเชสมิเดีย.
- ขวัญชนก นัยเจริญ. (2564). การพัฒนาชุดการเรียนรู้ตามรูปแบบการเรียนการสอนแบบตกลูกเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวิจารณ์วรรณกรรมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 49(3), 1-13.
- ณัฐกิตติ์ นานา. (2558). กลยุทธ์การสอนภาษาไทยในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 13(1), 57-69.
- เตือนใจ คตติ. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีตามทฤษฎีวิพากษ์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ และการออกแบบการเรียนการสอนวรรณคดีของนักศึกษาครุมหาวิทยาลัยราชภัฏ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท] บัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร]. Naresuan University Library. <http://nuir.lib.nu.ac.th/dspace/handle/123456789/5010>
- ทิตนา แคมมณี. (2567). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 27). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธัญญาลักษณ์ สังข์แก้ว. (2562). การพัฒนารูปแบบการสอนวรรณคดีด้วย ACDEA เพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณของนักศึกษาครุภาษาไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท] บัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. *มหาวิทยาลัยศิลปากร*. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2617/1/57255907.pdf>
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2558). ภาษากับความคิด. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 1 หน่วย 9-15*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุษบา บัวสมบุญ. (2566). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีโดยประยุกต์วิธีเบลล์มอสส์ โพสต์มอร์เทม เพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านวิพากษ์และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ของนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต. *Journal of Modern Learning Development*, 8(9), 273-288.
- ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษาเรื่อง รายละเอียดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565. (20 กรกฎาคม 2565). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ ง 212. หน้า 35-36.

- ประจักษ์ น้อยเหนือ. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วรรณคดีไทยตามแนวคิด *Active Learning* เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และความซาบซึ้งในวรรณคดีไทย ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. มหาวิทยาลัยศิลปากร. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/3292>
- พระมหาบัณฑิต ปณิตเมธี, สมศักดิ์ บุญปู และพีรวัฒน์ ชัยสุข. (2565). แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 ภายใต้สถานการณ์ COVID 19. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(4), 255-269.
- พัทธนันท์ พาป้อ. (2565). การพัฒนาทักษะการวิจารณ์วรรณกรรมที่สอนตามแนวโครงสร้างของวรรณกรรมสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ 4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ. *The New Viridian Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 2(4), 1-14.
- เมธี อนันต์. (2567). การสอนวรรณคดีและวรรณกรรมไทยด้วยแนวคิดทางคติชน: สมรรถนะวรรณคดีและวรรณกรรม. *วารสารครุฑพิบูล คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 11(2), 142-158.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2558). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554*. โรงพิมพ์ สกสค.
- วสันต์ รัตนโกคา. (2555). *เอกสารการสอนชุดวิชาวรรณคดีไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วัชรา เล่าเรียนดี, ประณัฐ กิจรุ่งเรือง และอรพิน ศิริสัมพันธ์. (2560). กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. เพชรเกษมพรีนติ้ง กรุ๊ป.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิเชียร ไชยบัง. (2564). *สอนภาษาไทยผ่านวรรณกรรม*. <https://www.khrudeegital.com/course/การเรียนรู้ภาษาไทยผ่านวรรณกรรม/สอนภาษาไทยผ่านวรรณกรรม>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *สมรรถนะการคิดขั้นสูง*. <https://cbethailand.com/หลักสูตร-2/กรอบหลักสูตร/สมรรถนะหลัก-6-ประการ/สมรรถนะการคิดขั้นสูง/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สอง 2552-2561*. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สกสค.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580*. สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สิระ สมนาม. (2560). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดเขาวงกตปัญหาเชิงปฏิบัติร่วมกับกระบวนการสุนทรียสาธกเพื่อส่งเสริมความสามารถในการวิเคราะห์วรรณคดีสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต*

- [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร]. มหาวิทยาลัยศิลปากร. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/1477>
- สุภัทรพงศ์ รวงผึ้งรุ่งโรจน์. (2563). *การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้วรรณคดีไทย โดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีการสร้างความรู้ด้วยตนเองและเทคโนโลยีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21* [วิทยานิพนธ์ปริญญาคุุณบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา]. มหาวิทยาลัยบูรพา. <https://buuir.buu.ac.th/bitstream/1234567890/10033/1/57810130.pdf>
- สุรรัตน์ อักษรกาญจน์. (2562). *การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้แบบแวดล้อมวรรณกรรมร่วมกับการใช้คำถามระดับสูง เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา*. *วารสารราชพฤกษ์*, 17(3), 52-62.
- หัตถกาญจน์ อารีศิลป์. (2567). *ร้อยแก้วแนวต่างโลก! (Isekai) ชุบชีวิตวรรณคดีไทยด้วยรูปแบบร่วมสมัยโดนใจคนรุ่นใหม่*. <https://www.chula.ac.th/highlight/178602/>
- อรุณทัย อินทนิล, ภัคพล คำน้อย และกาญจนา วิชญาปกรณ์. (2565). *สถานภาพงานวิจัยด้านการเรียนการสอนวรรณคดีไทย ช่วงปีพ.ศ. 2555-2564*. *วารสารคุรุพิบูล คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 9(2), 337-354.
- อิงอร สุพันธุ์วนิช. (2554). *ชุดฝึกอบรมครูภาษาไทยระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โครงการยกระดับคุณภาพครูทั้งระบบตามแผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Anderson, L. W. (Ed.), & Krathwohl, D. R. (Ed.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives, the classification of educational goals-Handbook I: Cognitive Domain*. McKay.
- Khunmathurot, S., & Sungkawadee, R. (2019). Living Thai Literature: Intergration of 21st Century Thai Literature Teaching. *Proceedings of 3rd International Mobile Education & Learning Technologies Conference 2019 (3IMELT)*. 18 -19 March; Singapore, 108-116.
- World Economic Forum. (2020). *The future of jobs report 2020*. https://www3.weforum.org/docs/WEF_Future_of_Jobs_2020.pdf